

KONFERENSIYALAR UZ

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**III RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

IYUN, 2025

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.uz>

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

**III RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, iyun

TOSHKENT-2025

ISBN 978-9910-09-176-6

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.

III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 245 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 3-iyun

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda “Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar” mavzusidagi III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

ISBN 978-9910-09-176-6

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Sciencesproblems team, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TARIX FANLARI

Atamuratova Dilafroz

"ISHTIROKIYUN", "QIZIL BAYROQ", "TURKISTON" GAZETALARIDA XIVA XONLIGI, XXSR
HAMDA XSSRG AOID XABARLAR VA ULARNING AHAMIYATI 7-9

Sultanov Samandar

XORAZM VOHASI VA QUYI ZARAFSHON VODIYSI BRONZA DAVRI MANZILGOHLARIDA
ARXEOLGIK TADQIQOTLAR NATIJALARI 10-12

Bobobekova Nargiza

JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI
FAOLIYATI TARIXI (XX ASR BOSHLARI) 13-19

IQTISODIYOT FANLARI

Tangirkulov Bekzod

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY RESURLAR
SHAKLLANISHINING NAZARIY ASOSLARI 20-24

FILOLOGIYA FANLARI

Azamatova Gulnoza

NEMIS TILIDAGI "EIN" SO'ZI VA UNING QO'LLANILISHI 25-27

Nazimova Himmatoy

EPOS JANRINING PAYDO BO'LISHI VA SHAKLLANISH MASALALARI TAHLILI 28-31

Tadjiyeva Umida

MAQOLLAR TILSHUNOSLIK SOHASINING O'RGANISH OBYEKTI SIFATIDA 32-35

Matyaqubova Ozoda

FRANSUZ TILIDAGI GAP TARKIBLI FRAZEOLGIK
BIRLIKAR VARIANTLARINING TURLARI 36-40

Qilicheva Shahlo

O'ZBEK VA NEMIS TILLARIDA QO'SHMA SO'ZLARNING MORFOLOGIK,
STRUKTURAL YASALISHI 41-45

Samandarova Nilufar

FRANSUZ TILIDA HARAKATGA YO'NALTIRILGAN FE'LLARNING
IFODA XUSUSIYATLARI 46-49

Jumanazarova Kamola

ABDULLA QODIRIYNING „O'TKAN KUNLAR" ROMANIDA
MILLIYLIKNING IFODALANISHI 50-52

Abdullayeva Gulnora

HOZIRGI NEMIS TILIDA "ES" KOMPONENTLI GAPLARNING MA'NOSI VA VAZIFALARI HAMDA
ULARNING O'ZBEK TILIDAGI SINTAKTIK EKVIVALENTLARI 53-56

YURIDIK FANLARI

Karaxodjaeva Okilaxon

O VZAIMODEYSTVIY OLIY MAJLISA RESPUBLIKI UZBEKISTAN I ORGANOV
GOSUDARSTVENNOY VLASTI PRI OSUJESTVLENIY
PARLAMENTSKOGO KONTROLYA 57-62

<i>Otamirzayev Oybek</i> YER OSTI SUVLARI HUQUQIY MUHOFAZASI YO'LIDAGI MUHIM QADAM	63-65
<i>Abdihakimov Samandar</i> SUD HAL QILUV QARORLARINI BEKOR QILISH YOKI O'ZGARTIRISH ASOSLARI TURLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	66-69
<i>Komilov Asadbek</i> MATBUOT ERKINLIGI BO'YICHA XALQARO STANDARTLAR	70-74
<i>Xudaibergenova Dilnoza</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA MULK HUQUQIGA OID HUQUQIY ASOSLARNI TAKOMILLASHTIRISH	75-79
<i>Eraliyeva Malika</i> "INSON" IJTIMOIIY XIZMATLAR MARKAZLARI FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI: IJTIMOIIY XIZMATLARNING SIFATINI OSHIRISH YO'LLARI	80-82
<i>Самигжонов Зилола</i> ПОНЯТИЕ, ПРИНЦИПЫ И КЛАССИФИКАЦИЯ ВИДОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНОСТРАННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	83-87
<i>Asqarov Nodirbek</i> VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI G'AYRIIJTIMOIIY XATTI-HARAKATLARGA JALB ETGANLIK HOLATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISHDA AMALIYOTDA YUZAGA KELAYOTGAN AYRIM MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	88-92
<i>Тураев Абдуазим</i> ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	93-102
<i>Murodova Sojida</i> WHAT CAN UZBEKISTAN LEARN FROM CHINESE SMART COURTS?	103-107
<i>Akramova Sabrina</i> O'ZBEKISTONDA AXBOROT XAVFSIZLIGININ HUQUQIY ASOSLARINI TATBIQ ETISHDAGI MUAMMOLAR	108-111
<i>Шермухамедова Камилла</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ СДЕЛОК В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	112-116
<i>Саматова Шахзода</i> ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ ОБЕСПЕЧИТЕЛЬНОГО ПЛАТЕЖА КАК СПОСОБА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИСПОЛНЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА	117-120
<i>Акрамов Акмалжон</i> ГОСУДАРСТВЕННЫЙ БЮДЖЕТНЫЙ КОНТРОЛЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	121-125
<i>Гофуржонов Низомиддин</i> ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ НАСИЛИЯ НАД ДЕТЬМИ В СОВРЕМЕННОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	126-132
<i>Акрамова Хилола</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ И ЗАЩИТЫ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ	133-136

<i>Safayev Javohir</i> XORIYIY DAVLATLARDA PARLAMENT TEKSHIRUVI: HUQUQIY MEKANIZMLAR VA AMALIY TAJRIBA	137-140
<i>Кучкорова Гулхаёт</i> РАЗВИТИЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	141-144
<i>Бобоева Муслима</i> ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЯ КАК СУБЪЕКТА ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА	145-150
<i>Султонова Дурдона</i> АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ НА ЭЛЕКТРОННУЮ КОММЕРЦИЮ В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	151-157
<i>Мелсова Камила</i> ПОНЯТИЕ, ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И КЛАССИФИКАЦИЯ ПООЩРИТЕЛЬНЫХ НОРМ.....	158-162
<i>Soatboyeva Shoxnura</i> FUQAROLIK HUQUQIDA MULK HUQUQINI HUQUQIY HIMOYA QILISH INSTITUTINING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI	163-166
<i>Qilichev Nosirbek</i> QILMISHNING JINOIYLIGINI ISTISNO QILUVCHI HOLAT SIFATIDA – KAM AHAMIYATLI QILMISHLARNING HUQUQIY TAHLILI	167-169
<i>Allamberganova Farida</i> ANGLO-SAKSON HUQUQIY TIZIMI DAVLATLARI TAJRIBASIDA ELEKTRON TIJORAT VA ISTE'MOLCHILARNING HUQUQIY HIMOYASI	170-175
<i>Turg'unboyev Abrorjon</i> XALQARO HUQUQDA ATROF-MUHITGA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN DAVLATLAR JAVOBGARLIGI ASOSLARI VA MUAMMOLAR	176-180
<i>Abdumalikov Otabek</i> AXBOROT OLISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI: AXBOROT TURLARI VA MANBALARINING HUQUQIY JIHATDAN TASNIFLANISHI	181-187
<i>Xursanov Shamsiddin</i> BARQAROR RIVOJLANISH TAMOYILLARINI XALQARO SAVDO MUNOSABATLARIGA IMPLEMENTATSIYA QILISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR	188-192
<i>Adizova Nargiza</i> ELEKTRON TIJORAT SHARTNOMALARINING AN'ANAVIY TIJORATDAGI SHARTNOMALARDAN FARQI VA O'ZIGA XOSLIKLARI	193-196
<i>Omonkeldiyeva Sevara</i> O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING SHAKLLANISHI VA HUQUQIY ASOSLARI	197-199
<i>Anvarova Azizabonu</i> FUQAROLIK PROTSESSIDA MEDIATSIYANING HUQUQIY ASOSLARI	200-203
<i>Сайдалиева Ойсултанахон</i> ДОКТРИНА СНЯТИЯ КОРПОРАТИВНОЙ ВУАЛИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРУГА ОТВЕТСТВЕННЫХ ЛИЦ	204-211

Qahramonova Sevinch

IJTIMOIIY ADOLAT PRINSIPINI TA'MINLASH:

KONSTITUSIYAVIIY-HUQUQIIY TAHLIL 212-215

Xolmo'minova Barchinoy

RAQAMLASHTIRISH TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIIY SOHALARGA, XUSUSAN, PENSIYA

TIZIMIGA TA'SIRI 216-220

Sadinov Shohboz

XORIJIY DAVLATLARDA ADVOKAT XIZMATIGA HAQ TO'LASHNING O'ZIGA XOS

XUSUSIYATLARI 221-226

Harifov Sobir

FUQAROLIK JAMIYATINING MA'NAVIY HAYOTIDA HUQUQIIY TARBIYANING O'RNI..... 227-231

PEDAGOGIIKA FANLARI

Turgunova Nilufar

CHARACTERISTICS OF IMPLEMENTING HEALTH-PROMOTING

TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION SETTINGS 232-234

TIBBIYOT FANLARI

Жураев Жамол

ПРИЧИНЫ РЕЦИДИВА ПОСЛЕ ЛЕЧЕНИЯ ГЕПАТИТА С 235-237

Jumabaeva Miyasar, Xidoyatova Dilbar, Mansurova Nargiza

INSULTDA HAKKAT BUZILISHLARINI TRANSKRANIAL MAGNIT STIMULYATSIYA (TMS)

YORDAMIDA KORREKSIYA QILISHNI OPTIMALLASHTIRISH 238-244

MATBUOT ERKINLIGI BO'YICHA XALQARO STANDARTLAR

Komilov Asadbek Maxsudbek o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

magistranti

E-mail: sozananews@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ommaviy axborot vositalarining erkinligi, ularning qonuniy faoliyat olib borishi uchun ishlab chiqilgan xalqaro nizomlar tahlil qilinadi. Shuningdek, dunyo mamlakatlarida, xususan O'zbekistonda matbuot erkinligi qay darajada ekani borasida tanqidiy-tahliliy so'z yuritiladi. Aniqlangan kamchiliklar yuzasidan media landshaftida jurnalistlar faoliyatiga bosim o'tkazish singari harakatlarning oldini olish bo'yicha huquqiy takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: ommaviy axborot vositalari, ratifikatsiya, matbuot erkinligi, Chegara bilmas muxbirlar, xavfsizlik, so'z erkinligi, axborot, inson huquqlari, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Yevropa Konvensiyasi.

INTERNATIONAL STANDARDS ON FREEDOM OF THE PRESS

Komilov Asadbek Maxsudbek ogli

Tashkent State University of Law

Master's Student

Abstract. This article analyzes the international regulations developed for the freedom of the media and their legal activities. It also critically analyzes the level of press freedom in countries around the world, in particular in Uzbekistan. In response to the identified shortcomings, legal proposals are made to prevent actions such as pressure on the activities of journalists in the media landscape.

Key words: media, ratification, freedom of the press, Reporters Without Borders, security, freedom of expression, information, human rights, United Nations, European Convention.

DOI: <https://doi.org/10.47390/978-9910-09-176-6/rkm-17>

Har qanday sohani tashkil etishning qonuniyatlari, tartib-qoidalari uning faoliyatini belgilab beradi. Jurnalistika sohasi paydo bo'lgandan to hozirga qadar juda katta rivojlanish yo'lini bosib o'tdi. Shu jarayonda uning soha sifatidagi belgilari, asosiy vazifalari hamda amal qilishi lozim bo'lgan muhim prinsplari shakllandi. XX asrga kelib axborot uzatishning ovoz, tasvir va boshqa ko'rinishlari paydo bo'lgandan keyin jurnalistikani sohaning an'ana va tajribalari asosida boshqarish ancha murakkablashdi. Chunki axborot yetkazish bir turdagi faoliyat bo'lmay qoldi. Faqat yozadigan, matbuotda ishlaydigan jurnalistgina emas, bevosita axborot tayyorlash jarayonida ishtirok etadigan kishilar ham bu jarayonga daxldor bo'la boshladi. Jurnalistika jamiyatning turli sohalari bilan munosabatda bo'lar ekan ularning tabiati, qonuniyatlari bilan to'qnash keladi. Bunday sharoitda jurnalistikaning faoliyat tartibi qanday kechishi, jurnalistning axborot bilan ishlashda qaysi mezonlarga amal qilishi, soha faoliyatining tartibga solinishi axborot samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatishi, umuman dunyo jurnalistlari qanday mezonlar asosida ishlashi lozimligi bilan bog'liq qator masalalarga oydinlik kiritish zaruratini tug'dirdi. Qolaversa, axborot uzatish turlari va vositalarining ko'payishi, ular o'rtasidagi muayyan huquqiy munosabatlarni yuzaga keltirdiki, ularni qonuniy tartibga solish, amal qilish lozim bo'lgan muayyan mezonlarni belgilab berishni davrning o'zi taqozo etdi. Shu boisdan matbuot erkinligi bo'yicha bir qator xalqaro huquqiy standartlar ishlab chiqilgan va

ommaviy axborot vositalarining erkin faoliyati ko'plab xalqaro ahamiyatga molik hujjatlarda qat'iy belgilab qo'yilgan. Negaki har bir davlat o'zining OAV sohasidagi milliy qonunchilik tizimini birinchi navbatda ushbu xalqaro me'yorlar asosida tartibga soladi. Biroq bir mamlakatda qaysidir xalqaro me'yorga amal qilinishi uchun ushbu hujjat o'sha davlat tomonidan ratifikatsiya (tan olish) qilinishi lozim. Ratifikatsiya qilinmagan hujjatlar asosida OAV faoliyatining tartibga solinishiga yo'l qo'yilmaydi.

Jurnalistning huquq va erkinliklari asosida, eng avvalo xalqaro huquq me'yorlari yotadi. Ana shu me'yorlarni axborot huquqi, matbuot erkinligi nuqtayi nazaridan ko'rib chiqadigan bo'lsak, uning eng avvalida Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi qayd etiladi. U 1948-yil 10-dekabrda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan bo'lib, hujjat 30 moddadan iborat. U O'zbekiston ratifikatsiya qilgan dastlabki xalqaro hujjatdir. Mazkur hujjatdagi bir qator me'yorlar bevosita matbuot erkinligiga tegishlidir. Jumladan, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 19-moddasida: "Har bir inson e'tiqod erkinligi va uni erkin ifoda qilish huquqiga ega; bu huquq hech bir to'siqsiz o'z e'tiqodiga amal qilish erkinligini hamda axborot va g'oyalarni har qanday vosita bilan davlat chegaralaridan qat'iy nazar izlash, olish va tarqatish erkinligini o'z ichiga oladi",¹ deyiladi. Ushbu me'yor jurnalistlarning o'z fikrini erkin ifoda etishi, hech qanday to'siqlarsiz axborotlarni olishi, ularni qayta ishlashi va moneliksiz tarqatishini ta'minlaydi.

Ommaviy axborot vositalari faoliyatiga daxldor bo'lgan yana bir yirik xalqaro hujjat bu – Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt. U 1966-yilda BMT tomonidan qabul qilingan bo'lib, 6 qism va 53 moddadan iborat. Paktning 19-moddasi bevosita so'z erkinligi va ommaviy axborot vositalari faoliyatiga bog'liq. Jumladan, 19-moddaning 1-bandida "Har bir inson hech bir to'siqsiz o'z fikriga ega bo'lish huquqiga ega" deyilgan bo'lsa, 2-bandida "Har bir inson o'z fikrini erkin ifoda etish huquqiga ega; bu huquq har qanday axborot va g'oyalarni davlat chegaralaridan qat'iy nazar ixtiyoriy ravishda og'zaki, yozma yoki matbuot orqali, yoki badiiy shakllarda, yoki o'z xohishiga qarab boshqa vositalar yo'li bilan izlash, olish va tarqatish erkinligini o'z ichiga oladi", deyilgan. Shu bilan birga ushbu moddaning 3-bandida yuqorida ikkinchi bandda nazarda tutilgan huquqlardan foydalanish alohida majburiyatlar va mas'uliyat yuklashi belgilab qo'yilgan. Ya'ni bu tarzda foydalanish ayrim cheklashlar bilan bog'liq. Agar matbuot vakilining tayyorlagan materiali boshqa shaxslarning huquqlari va erkinliklariga daxl qiladigan bo'lsa, shu bilan bir qatorda davlat xavfsizligini, jamoat tartibini, aholi salomatligini muhofaza etish uchun unga berilgan erkinlik ma'lum miqdorda cheklanadi.²

Yevropa Kengashi ham OAV va jurnalistlar erkinligiga oid bir qator huquqiy mezonlar va hujjatlar qabul qilgan. Shulardan eng muhimi 1950-yil 4-noyabr kuni qabul qilingan "Inson huquqlari va asosiy erkinliklari to'g'risida"gi Yevropa Konvensiyasidir. Ushbu hujjatning 10-moddasida so'z va fikrni erkin ifoda etish haqida so'z boradi. Unga muvofiq, "har bir inson o'z fikrini ifodalash erkinligiga ega" hamda "bu davlat organlari tomonidan aralashuvlarsiz va davlat chegaralaridan qat'iy nazar izlash, olish va tarqatish erkinligini o'z ichiga olishi"³ ta'kidlangan. Mazkur modda Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro paktning 19-moddasi bilan hamohangdir. Chunki paktning fakultativ protokolini tayyorlash jarayonida

¹ The Universal Declaration of Human Rights (UDHR, General Assembly resolution 217 A, 1948

² International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI), 1966

³ The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, 1950

“Inson huquqlari va asosiy erkinliklari to‘g‘risida”gi Yevropa Konvensiyasiga qayta-qayta murojaat qilingan. Shuningdek, aynan shu 10-modda Yevropa Ittifoqi qonunchiligiga ham o‘z ta‘sirini o‘tkazgan.

Butunjahon matbuot erkinligi qo‘mitasi tomonidan 1987-yilda qabul qilingan “Matbuot erkinligi xartiyasi”da ommaviy axborot vositalarining hukumat tomonidan iqtisodiy va boshqa jihatdan kamsitilishlariga yo‘l qo‘ymaslik, mustaqil nashrlar bilan davlat nashrlarining vakolatlari teng bo‘lishi, davlat tomonidan ommaviy axborot vositalarining axborot olish va uni tayyorlash bilan bog‘liq iqtisodiy masalalariga cheklovlar qo‘ymaslik me‘yorlari belgilangan.

Ammo biz yuqorida sanab o‘tgan OAV erkinligi borasidagi xalqaro normativ-huquqiy hujjatlar amalda qanchalik ishlayapti? Matbuot vakillarining o‘z kasbiy faoliyatini amalga oshirishida to‘siqlar olib tashlanyaptimi? Bu savolga javob izlash uchun biz “Chegara bilmas muxbirlar” (Reporters Without Borders) tashkilotining oxirgi tahlillarini solishtirib chiqamiz. Negaki aynan ushbu tashkilot butun dunyo bo‘ylab axborot erkinligiga qilingan hujumlarni doimiy ravishda kuzatib boradi, ommaviy axborot vositalariga bunday hujumlarni qoralaydi hamda senzura va matbuot erkinligini cheklashga qaratilgan qonunlarga qarshi kurashish uchun hukumatlar bilan hamkorlikda harakat qiladi. Tashkilotning 2025-yilgi hisobotiga ko‘ra, dunyo bo‘yicha matbuot erkinligi tarixiy eng past darajaga tushib ketdi. Hisobotda 180 ta mamlakatdagi ommaviy axborot vositalarining holati 5 ta mezon – siyosiy kontekst, huquqiy baza, iqtisodiy muhit, ijtimoiy-madaniy shart-sharoitlar va xavfsizlik asosida baholangan.

Tahlilchilarga ko‘ra, 90 ta mamlakatda jurnalistlar uchun “qiyin” yoki “juda jiddiy” vaziyat yuzaga kelgan. Bunday holatga nafaqat xavfsizlik bilan bog‘liq muammolar va avtokratik rejim ta‘siri, balki ommaviy axborot vositalarining iqtisodiy nochorligi ham sabab bo‘lmoqda.¹ RSF rahbari Anya Osterxausing ta‘kidlashicha, “mustaqil jurnalistika avtokratlar ko‘zida haqiqatni oshkor qiluvchi tikandek”. Uning so‘zlariga ko‘ra, agar OAV moliyaviy qiyinchiliklarga duchor bo‘lsa, dezinformatsiya va propagandaning yolg‘onini kim fosh qilishi so‘roq ostida qoladi.

Hisobotda yozilishicha, 180 davlatdan 160 tasida OAV barqaror faoliyat yurita olmayapti yoki faqat juda qiyin sharoitda faoliyat yuritmoqda. Qariyb uchdan bir mamlakatda tahririyatlar iqtisodiy sabablar bilan yopilgan, ko‘p hollarda bunga rasmiy bosim sabab bo‘lgan. 46 davlatda OAV faqat bir necha boy shaxslar tomonidan nazorat qilinadi. Rossiya ham shular qatorida tilga olingan.²

Rossiya RSF reytingining eng oxiridagi o‘nlikka kirgan. Mamlakat bir yilda 9 pog‘ona pastlab, 171-o‘rinni egalladi (100 ballik tizimda 24,57 ball), ya‘ni reytingdagi eng yomon natijalardan biri. Rossiya yonida Misr va Nikaragua qayd etilgan.

Sobiq Ittifoq davlatlari ichida eng yomon ko‘rsatkich Turkmanistonda – 174-o‘rin, 19,14 ball. Bundan pastda faqat Afg‘oniston, Eron, Suriya, Xitoy, Shimoliy Koreya va Eritreya joylashgan.

Markaziy Osiyo mamlakatlari ham past pog‘onalarda joylashgan: Tojikiston 153-o‘rin (32,21 ball), O‘zbekiston 148-o‘rin (35,24 ball), Qirg‘iziston 144-o‘rin (37,46 ball), Qozog‘iston 141-o‘rin (39,34 ball).

¹ Katharina Buchholz, Intellinews, Global press freedom indicator slips, Statista, May 2025.

² RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom, May 2025.

Gruziya esa bir yil ichida 11 o'rin pastlab, 114-pog'onaga tushib ketdi (50,53 ball). Bunga sabab mamlakatdagi parlament saylovlari va "Gruziya orzusi" partiyasining hokimiyatda qolishi ortidan kelib chiqqan xalqaro tanqidlar va ichki noroziliklar bo'ldi.

O'zbekiston ketma-ket ikkinchi yil 148-pog'onada qolmoqda. Biroq ahvol 2024-yilga nisbatan yomonlashgan. Chunki o'tgan yili O'zbekiston OAV erkinligiga 37,27 ball berilgan bo'lsa, bu yil 35,24 ball berilgan.

Mamlakatlarda matbuot erkinligi yuqoridagidek past ko'rsatkichga kelib qolmasligi, umuman bu ko'rsatkich eng yaxshi o'ringa olib chiqish uchun davlat o'zi qabul qilgan qonunlarga amal qilishi lozim. Huquqiy himoyalanganlik faqat qonunlarning qabul qilinganigagina bog'liq emas, bu qonunlar amal qilishi ham kerak. Qonunlar amal qilishi esa juda ko'p omillarga bog'liq bo'ladi. Ulardan ayrimlarini sanab o'taylik.

Birinchidan, qonunlar amal qilishi uchun ular xalq irodasini ifodalashi kerak, ya'ni odamlar qonunlarni yuqoridan o'rnatilgan, cheklovchi, taqiqlovchi unsur emas, aksincha, ularning huquq va erkinliklarini ro'yobga chiqaruvchi, himoya qiluvchi vosita sifatida qabul qilishi kerak. Ikkinchidan, qonunlarning amal qilishi jamiyatning huquqiy madaniyatiga, undagi ijtimoiy-huquqiy ongning takomiliga bog'liq. Uchinchidan qonunni buzganlar muqarrar jazolanishi qonunning amal qilishiga ta'sir ko'rsatadi. Tamoyil shuki, biror-bir huquqbuzarlik jazosiz qolmasin va ayni paytda, biror-bir begunoh jazolanmasin. Biz sanab o'tgan omillar va boshqa tendensiyalar mamlakatdagi huquqiy amaliyotga, shu jumladan ommaviy axborot vositalarining faoliyat yuritishiga ta'sir ko'rsatadi, albatta.

Xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, bugun demokratik jarayonlarni chuqurlashtirish, aholi orasida siyosiy faollikni oshirish, fuqarolarning mamlakat siyosiy va ijtimoiy hayotidagi amaliy ishtiroki haqida so'z yuritish ekanmiz, albatta, matbuot erkinligini ta'minlamasdan, ommaviy axborot vositalarini odamlar o'z fikr va g'oyalarini, sodir bo'layotgan voqealarga o'z munosabati va pozitsiyasini erkin ifoda etadigan minbarga aylantirmasdan turib, bu maqsadlarga erishib bo'lmaydi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. The Universal Declaration of Human Rights (UDHR, General Assembly resolution 217 A, 1948
2. International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI), 1966
3. The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, 1950
4. Katharina Buchholz, Intellinews, Global press freedom indicator slips, Statista, May 2025.
5. RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom, May 2025.
6. <https://www.intellinews.com/> – rivojlanayotgan bozorlarga ixtisoslashgan axborot agentligi va media kompaniyasi.
7. <https://rsf.org/en> – "Chegara bilmas muxbirlar" (Reporters Without Borders) tashkilotining rasmiy sahifasi
8. <https://unis.unvienna.org/> – Birlashgan Millatlar Tashkilotining rasmiy sahifasi

9. <https://www.freepressunlimited.org/en> – Amsterdamda (Niderlandiya) joylashgan matbuot erkinligi bo'yicha xalqaro nodavlat tashkilotning rasmiy sahifasi.
10. <https://www.irex.org/> – Xalqaro tadqiqot va almashinuv kengashining rasmiy sahifasi.
11. <https://freedomhouse.org/> – butun dunyoda OAV erkinligini oshirishga xizmat qiladigan mustaqil kuzatuvchi tashkilot sahifasi.

**YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN
INNOVATION G'OYA VA YECHIMLAR**
II RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2025-yil, 3-iyun

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent:
Scienceproblems team, 2025. – 245 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 3-iyun

ISBN 978-9910-09-176-6

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Sciences problems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.